

SEZIMLERDİN KLASSIFIKACIYASI HÁM OLARDİN ÓZGERIWSHEŇ TÚRLERI

Nug'manova Xurliman

Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq Mámleketlik universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21189680>

Annotaciya: Bul maqalada psixologiya ilimindegi sezimler fenomeniniń mánisi, olardıń mazmunı boyınsha klassifikaciyalanıwı hám dinamikalıq ózgeriwsheńlik qásiyetleri keltiriledi. Shaxstıń ruwxıy, intellektual hám estetikalıq rawajlanıwında sezimlardıń tutqan ornı analizlenip, sezimlerdiń intensivligi hám turaqlılıǵı boyınsha túrleri (affektler, turaqlı sezimler, stenikalıq hám astenikalıq halatlar) kórsetip ótilgen.

Gilt sózler: Sezimler, klassifikaciya, mánáwiý sezimler, intellektual sezimler, dinamika, affekt, ambivalentlik, stenikalıq sezimler, psixologiya.

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность феномена чувств в психологии, их классификация по содержанию и динамические свойства изменчивости. Анализируется роль чувств в нравственном, интеллектуальном и эстетическом развитии личности. Описываются виды чувств по интенсивности и устойчивости (аффекты, устойчивые чувства, стенические и астенические состояния).

Ключевые слова: Чувства, классификация, нравственные чувства, интеллектуальные чувства, динамика, аффект, амбивалентность, стенические чувства, психология.

Abstract: This article essence of the phenomenon of feelings in psychology, their classification by content, and the dynamic properties of their variability. The role of feelings in the moral, intellectual, and aesthetic development of an individual is analyzed. The types of feelings are described according to their intensity and stability (affects, stable feelings, sthenic and asthenic states).

Keywords: Feelings, classification, moral feelings, intellectual feelings, dynamics, affect, ambivalence, sthenic feelings, psychology

Psixologiya iliminde sezimler insannıń sociallıq hám jeke turmısındaǵı eń quramalı qubılıslardan biri esaplanadı. Sezimler tek ǵana emocionallıq reakciya emes, bálki shaxstıń mánáwiý hám intellektual rawajlanıwın belgilewshi faktor bolıp tabıladı. Usı teziste sezimlardıń strukturalıq bólinisi hám olardıń dinamikalıq ózgeriwsheńligi talqılanadı.

1. Sezimlerdiń tiykarǵı klassifikaciyası Sezimler óziniń mazmunı hám baǵdarlanıwına qaray tómendegi tiykarǵı toparlarǵa bólinedi:

Ruwxıy (moral) sezimler: Jamiyetlik normalar, etika hám minez-qulıq penen baylanıslı. Bularǵa watansúywshilik, doslıq, húrmet, juwapkershilik hám namıs sezimleri kiredi.

Intellektual sezimler: Bilim alıw, jańalıq ashıw hám aqlıy xızmet processinde payda boladı. Mısalı: qızıǵıwshılıq, gúmanlanıw (isenimsizlik), aqıyqatqa umtılw hám geń qalıw.

Estetikalıq sezimler: Gózzallıq hám kórkemlikti qabıllaw menen baylanıslı. Tábiyat gózzallıǵınan, kórkem-óner shıǵarmalarınan zawıqlanıw hám eleganciya sezimi usı toparǵa kiredi.

Praksikalıq sezimler: Insannıń miynet xızmeti hám nátiyjeli iskerligi menen baylanıslı sezimler (iskerlikten qanaatlanıw yamasa qanaatlanbaw).

2. Sezimlerdin' özgeriwshen' túrleri (Dinamikası) Sezimler turaqlı emes, ular waqıt ótiwi menen intensivligi, forması hám tásiiri boyınsha ózgerip turadı. Bul ózgerislerdi tómendegi túrlerge bólip úyreniw múmkin:

A. Stenikalıq hám astenikalıq sezimler

Stenikalıq sezimler: Insannın kúsh-quwatın asıratın, aktivligin arttıratın sezimler (mısalı: quwanış, ilham).

Astenikalıq sezimler: Insandı kúshsizlendiretuğın, passivlikke alıp keletuğın sezimler (mısalı: qayğı, qorqınış, úmitsizlik).

B. Affektler hám turaqlı sezimler Affekt: Júdá kúshli, biraq qısqa múddetli emocionallıq partlaw (mısalı: qattı ashıw, tásirleñiw). Affekt waqtında adam óz háreketlerin qadağalay almay qalıwı múmkin.

Turaqlı sezimler: Uzaq waqıt dawam etetuğın, shaxstın xarakterine siñip ketken sezimler (mısalı: anağa bolğan mehir, kásipliñe bolğan súyipshilik).

C. Ambivalentlik (Qama-qarsılıq) Bir waqıttın ózinde bir obyektke qara kerı sezimlerdin' payda bolıwı. Mısalı, sáykeslik hám jek kóriwshilik, ya bolmasa qızğanış hám jaqsı kóriwdin' birge keliwi sezimlardin' eñ quramalı ózgeriwshen'lik forması esaplanadı. Sezimler klassifikaciyasın túsiniw insannın ishki dúnyasın analizlewde áhmiyetli orın tutadı. Sezimlerdin' ózgeriwshen'ligi (dinamika) bolsa, adamnıń sırtqı ortalıqqa beyimlesiwine hám emocional intellektiniń (IQ) qalıplesiwine xizmet etedi. Ilmiy kózqarastan qarasaq, sezimlerdi basqara alıw hám olardı durıs klassifikaciyalaw shaxstın psixologiyalıq turaqlılığın támiyinleydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. G'oziyev E.G'. Psixologiya (Umumiy psixologiya). – Toshkent: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati", 2010.
2. Maklakov A.G. Общая психология – Санкт-Петербург: Питер, 2016.
3. Robert S. Feldman. Understanding Psychology – McGraw Hill, 2021.
4. Atkinson & Hilgard. Introduction to Psychology – Cengage Learning, 2014.
5. Rubinshteyn S.L. Основы общей психологии – Санкт-Петербург: Питер, 2002.
6. Luriya A.R. Лекции по общей психологии. – Санкт-Петербург: Питер, 2006.
7. Nishonova Z.T. Psixologik maslahat. – Toshkent: "Cho'lpon", 2010.
8. Kahneman D. Thinking, Fast and Slow . – New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011.
9. Petrovskiy A.V. Общая психология – Москва: Просвещение, 1986.
10. Gerrig R.J., Zimbardo P.G. Psychology and Life. – Pearson, , 2012.
11. Myers D.G., Dewall C.N. Psychology (Psixologiya). – Worth Publishers, 2020